

Waarde van de jacht Tijd en geld besteed door jagers aan maatschappelijke diensten

D.D.J. Keuper
J.A. Guldemond

Waarde van de jacht

Tijd en geld besteed door jagers aan maatschappelijke diensten

De maatschappelijke diensten die de jacht levert bedragen jaarlijks in totaal bijna €604 mln. De tijdsbesteding die hiermee is gemoeid staat gelijk aan bijna 13.000 FTE.

Auteurs: D.D.J. Keuper
J.A. Guldemon

Onderzoek is gedaan in opdracht van KNJV

Omslag foto's: Theo van Lent en Reinoud van Gent

© April 2014, CLM, publicatienummer CLM-848

CLM Onderzoek en Advies

Postbus:

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres:

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 570 700

F 0345 470 799

www.clm.nl

Inhoud

Projectresultaat in het kort	3
Samenvatting	4
Summary	6
Zusammenfassung	7
1 Inleiding	8
2 Resultaten enquêtes	10
2.1 Maatschappelijke diensten	10
2.2 Tijdsbesteding en gemaakte kosten	12
2.3 Biotoopverbeterende maatregelen	17
2.4 Opbrengst uit wildoogst	18
3 Samenvattende resultaten	19
4 Aanpak	24
4.1 Voorbereiding en expertgroep	24
4.2 Gegevensverzameling via enquêtes	24
4.3 Respons op jagersenquête	25
4.4 Respons op WBE enquête	26
4.5 Verwerking gegevens	26
4.6 Kapitaliseren tijdsinzet	27
 Bronnen	 29

Projectresultaat in het kort

Waarde jacht is aanzienlijk

Ruim 27.000 jagers leveren aan onze samenleving diensten die gelijk staan aan een jaarlijks bijdrage van bijna €604 mln. De vrijwillige tijdsinzet is bijna 13.000 FTE per jaar. Maatschappelijke taken van jagers zijn bijvoorbeeld schadebestrijding en populatiebeheer, met als doel om de schade die diersoorten aan de landbouw, de verkeersveiligheid en het natuurbeheer toebrengen terug te dringen. Daarnaast tellen jagers ieder jaar een aantal keren verschillende diersoorten, zoals ganzen, reeën, wilde zwijnen en kraaien, waarop provincies hun faunabeleid baseren. Tot slot leveren jagers een bijdrage aan natuurbeheer door aanleg en beheer van bijvoorbeeld bosjes, houtwallen, faunaranden en poelen. Daarmee bewijzen jagers Nederland een aanzienlijke dienst.

Ree in akkerrand langs klein bosje in de Achterhoek (foto Rob Geerts)

Samenvatting

Deze studie bepaalt de waarde die de jacht levert aan de Nederlandse samenleving. De totale inzet van tijd en kosten die is gemoeid met maatschappelijk nuttige activiteiten door jagers bedraagt bijna €604 mln. per jaar. De geleverde arbeid staat gelijk met bijna 13.000 FTE. Onderstaande tabel laat zien dat de meeste tijd en kosten schadebestrijding en populatiebeheer betreft.

Jaarlijks wordt er door jagers, gecoördineerd door de WBE's, 12 hectare nieuwe natuur aangelegd en 1.000 hectare natuur onderhouden.

Gekapitaliseerde kosten van maatschappelijke diensten van jagers en tijdsbesteding uitgedrukt in FTE's (afgeronde getallen).

	€ mln.	FTE
Populatiebeheer en schadebestrijding	548	11.300
Monitoring	4	100
Biotoopverbetering, natuurbeheer	52	1.300
Totaal	604	12.700

De waarde van de jacht is voor de ruim 27.000 jagers onbetaalbaar. Het is een onderdeel van hun leven en hun verbinding met de natuur. Om de waarde van de jacht voor de samenleving duidelijk te maken is het nodig om aan te geven welke activiteiten jagers uitvoeren waar de samenleving belang bij heeft. Vervolgens moet de tijdsinspanning van jagers en de kosten die zij hiervoor maken inzichtelijk worden gemaakt en worden uitgedrukt in geldelijke bedragen en geleverde arbeid.

Belangrijke maatschappelijke taken zijn schadebestrijding en populatiebeheer. Veel in het wild levende soorten veroorzaken bijvoorbeeld schade in de landbouw. Hiervoor wordt door de overheid een tegemoetkoming gegeven in de schade, vroeger door de Rijksoverheid en met ingang van 2014 door de provincies. Het Faunafonds is hiervoor verantwoordelijk. Jagers zorgen ervoor dat soorten die schade veroorzaken, zoals ganzen of wilde zwijnen, worden verjaagd van kwetsbare gewassen en dat de populatie van die soorten wordt gereguleerd op een door de provincies vastgesteld niveau. Een tweede belangrijke maatschappelijke taak is het monitoren van soorten die schade kunnen veroorzaken. Provincies baseren hier hun faunabeleid op. En ten slotte spelen jagers een rol in het natuurbeheer, waarbij ze stukjes natuur aanleggen en beheren.

Via één enquête onder individuele jagers en één onder de wildbeheereenheden (WBE's) is inzicht gekregen in de tijd die jagers besteden voor en de kosten die zij maken bij maatschappelijk nuttige activiteiten. De tijd die jagers hieraan besteden is in geld uitgedrukt door de kosten van vervangende arbeid te berekenen.

Schade in maïs door wilde zwijnen (foto Faunafonds)

Summary

This study calculates the value of hunting to Dutch society. The time and expenditure invested by hunters contributing to Dutch society adds up to almost €604 million. The amount of time spent by 27.000 hunters is equivalent to almost 13.000 full time jobs. The table below shows that population regulation and pest control are is most important deliverable.

Hunters have nature conservation management responsibility for over a 1.000 hectares. They plant or sow over 12 hectares of new natural habitat each year.

Capitalized costs and time spent by hunters delivered for society (time in equivalents of full time jobs (FTJ) (rounded numbers).

	€ Million	FTJ
Population regulation and pest control	548	11.300
Monitoring	4	100
Conservation	52	1.300
Total	604	12.700

For the 27.000 hunters themselves, the value of hunting is priceless. It is a part of their lives and their bond with nature. But they also contribute to society with their activities. In order to calculate the economic value of hunting, it is necessary to specify the activities that are important to society. Time and costs spent by hunters for these activities are explained in this study.

Important activities for society are pest control and population regulation. Many animals and birds cause damage to crops in agriculture. The government gives compensation for this damage. Initially this was done by the central government, from 2014 by the provinces. The Faunafonds (fund for fauna damage compensation) is responsible for this. Hunters take responsibility for chasing pest species, such as geese and wild boar, from high yielding crops. They also regulate population levels of such species, as set by the provinces. Secondly, an important task is monitoring several pest species by organising national inventories. Provinces base their wild life management policy on these population counts. Finally, hunters play a role in conservation by managing nature areas.

Two surveys were done, one among individual hunters and one among the local units of hunters, producing data on time and costs spent on activities considered beneficial for society. Time spent by hunters on these activities was quantified by calculating the costs of replacement labour.

The study was carried out by CLM - Centre for Agriculture and Environment, commissioned by KNJV (Dutch Hunting Association).

Zusammenfassung

Der Einsatz von Zeit und Geld durch Jäger für gemeinnützige Aktivitäten beträgt jährlich fast €604 Mio. Der Arbeitseinsatz entspricht etwa 13.000 Vollzeitarbeitskräften (VAK). In folgender Tabelle ist zu sehen daß die meiste Zeit und die meisten Kosten für Wildschädenbekämpfung und Wildschädenprävention angewendet werden.

Jährlich legen Jäger 12 Hektar neue Natur an und werden 1.000 Hektar Biotop von ihnen gepflegt.

Kapitalisierter Einsatz von Zeit und Geld für gemeinnützige Aktivitäten von Jägern und Zeiteinsatz in VAK (Zahlen gerundet).

	€ Mio	VAK
Wildschadenbekämpfung und –prävention	548	11.300
Zählungen	4	100
Biotopverbesserung, Naturschutz	52	1.300
Total	604	12.700

Der Wert der Jagd ist für gut 27.000 Jäger unermäßig. Die Jagd ist Teil ihres Lebens und ihre Verbindung zur Natur. Um den gemeinnützigen Wert der Jagd zu bestimmen ist es zunächst notwendig darzustellen welchen Aktivitäten Jäger nachgehen die der Gesellschaft nützen. Danach muss festgestellt werden wie viel Zeit hierfür angewandt wird und welche Ausgaben hierfür gemacht werden. Diese werden dargestellt in Geldbeträgen und geleisteter Arbeit.

Wichtige gemeinnützige Aufgaben sind Wildschadenbekämpfung und –prävention. Viele wildlebende Arten verursachen Schäden in der Landwirtschaft. Zur Entschädigung zahlt die Regierung einen Zuschuss. Früher zahlte die Landesregierung, in 2014 übernahmen die Provinzen die Zahlungen. Der Faunafonds (Fonds für die Kompensierung von Wildschäden) ist hierfür verantwortlich. Jäger sorgen dafür daß Arten die Schäden verursachen, wie zum Beispiel Wildgänse oder Schwarzwild, von gefährdeten landwirtschaftlichen Nutzpflanzen verjagt werden und das die Population dieser Arten auf einem Niveau reguliert wird das von den Provinzen festgestellt wird. Eine weitere wichtige gesellschaftliche Aufgabe ist das Feststellen von Wildständen von schädlichen Arten durch regelmäßige Zählungen. Hierauf basieren Provinzen ihre Wildbestandsziele. Zum Schluß spielen Jäger eine Rolle im Naturschutz wo sie neue Biotop anlegen und vorhandene Biotop pflegen.

Mit zwei Umfragen, eine unter Jägern und eine weitere unter lokalen Jägerverbänden, ist ermittelt wie viel Zeit und Geld Jäger aufwenden um gemeinnützige Aufgaben zu erledigen. Die aufgebrauchte Zeit wird ausgedrückt in Geld indem berechnet wird wie viel es kosten würde um die Zeit der Jäger durch bezahlte Kräfte zu ersetzen.

Diese Studie wurde ausgeführt vom CLM - Zentrum für Landwirtschaft und Umwelt im Auftrag von KNJV (Königliche Niederländische Jägerverein).

1

Inleiding

De ruim 27.000 jagers in Nederland staan en leven nog dicht bij de natuur. Dit wordt door steeds meer mensen gezien. Als een reactie op een ondoorzichtig wordende voedselketen willen meer mensen weten wat ze eten. Hierdoor krijgen steeds meer mensen zowel in Europa als in Amerika sympathie voor de jacht of gaan zelf jagen, omdat zij hun eigen bemachtigde vlees willen eten. Jacht is van alle tijden en in deze tijd staat men positiever tegenover de jacht dan 30 jaar geleden. Dat laat ook de houding ten opzichte van de jacht zien, die KNJNV door Motivaction (2012) laat onderzoeken: in 1995 vond 33% de jacht niet toelaatbaar en 37% wel toelaatbaar, in 2011 was nog maar 14% tegen de jacht en vond 46% deze toelaatbaar. Tijden veranderen.

Jacht levert wild op dat een bepaalde waarde heeft. Maar er zijn veel meer maatschappelijke waarden en economische voordelen aan de jacht te koppelen. Denk aan de uitgaven die jagers doen om hun activiteit te kunnen beoefenen: cursussen, jachtvergunningen, jachtpacht, schiettraining, uitrusting, jachthonden, vervoer, logies en catering. Dit levert ook de nodige arbeidsplaatsen op. Het rapport *Wild van de economie* (Bade et al., 2010) laat bijvoorbeeld zien dat uitgaven direct gerelateerd aan het uitoefenen van de jacht in het kader van populatiebeheer van grofwild 3,7 mln. per jaar bedragen. Een Europese studie naar de geldstromen rond de jacht laat zien dat alle Europese jagers jaarlijks een omzet genereren van € 15 miljard en 175.000 arbeidsplaatsen opleveren (Pinet, 1995, JAGEN, 2007). Dit laat zien dat de jacht een aanzienlijke bijdrage levert aan de Europese economie.

Jagers leveren ook maatschappelijke diensten. Zo voorkomen jagers kosten door het reguleren van schadesoorten via populatiebeheer en via schadebestrijding door verjaging met ondersteunend afschot. Dit betreft bijvoorbeeld ganzen, duiven en kraaien. Ook monitoren zij verschillende soorten, waarop provincies hun faunabeleid baseren (o.a. de in Nederland broedende ganzen).

Daarnaast zetten jagers zich ook in voor de ecologische verbetering van biotopen: inzaaien van akkerranden, graven van poelen, beheer van kleine bosjes, het inrichten en beheren van natuur. Arbeid wordt ingezet voor deze biotoopverbetering en directe kosten gemaakt voor de aanschaf van zaaizaad en plantgoed en de aanschaf of huur van apparatuur. Hiervan profiteert de biodiversiteit in brede zin. Omdat een jager de verantwoordelijkheid voor het beheer van wildsoorten in zijn eigen jachtveld heeft, stimuleert hem dat om zich in te zetten voor de biodiversiteit. Ook zijn jagers vaak vrijwilliger bij b.v. weidevogelbeheer (Lanters et al., 2013).

KNJNV wil weten hoeveel tijd, uitgedrukt in geld, jagers leveren aan maatschappelijke diensten. Daarmee wordt een debat over wat de jacht 'waard' is, met feiten gevoed.

Doel van dit project is:

- Inzicht verkrijgen in de maatschappelijke waarde van jacht voor Nederland.

Waarde wordt uitgedrukt in economische waarde (wat jaarlijks wordt uitgegeven aan het jachtbedrijf), aan maatschappelijke diensten in tijd en geld zoals inzet van jagers voor schadebestrijding, biotoopverbetering en monitoring en in ecologische waarde: wat wordt er aan natuur aangelegd en/of onderhouden. Hierbij wordt niet ingegaan op de ecologische waarde wat betreft biodiversiteit (soorten).

Via twee enquêtes, één onder individuele jagers en één onder de wildbeheereenheden (WBE's), is inzicht gekregen in de tijd die jagers besteden en de kosten die zij maken voor maatschappelijk nuttige activiteiten. De tijd die jagers hieraan besteden is in geld uitgedrukt door de kosten van vervangende arbeid te berekenen. In hoofdstuk 4 wordt de aanpak van het onderzoek verder beschreven.

Kolganzen (foto Theo van Lent)

2

Resultaten enquêtes

2.1

Maatschappelijke diensten

Een aantal activiteiten van jagers wordt gerekend tot maatschappelijke diensten. De belangrijkste daarvan zijn:

1. populatiebeheer
2. schadebestrijding
3. monitoring
4. biotoopverbetering

Om deze activiteiten uit te voeren is een deel van de activiteiten van de WBE's ook van belang. De eerste drie punten vloeien voort uit overheidsbeleid en zouden anders door professionals uitgevoerd moeten worden.

Biotoopverbetering is ook een dienst die jagers leveren en bestaat uit bijvoorbeeld het aanleggen van poelen en het beheren van landschapselementen. In de Flora- en faunawet wordt dit ook voorgeschreven: een jager dient zorg te dragen voor een redelijke wildstand in zijn jachtveld (artikel 37 Flora- en faunawet).

Niet alle activiteiten die jagers uitvoeren zijn maatschappelijke diensten. Zo is de jacht op wild en alles wat daarmee samenhangt voor eigen gerief en eigen kosten. Dit betreft de jacht op de zogenaamde wildsoorten (haas, houtduif, konijn, fazant, wilde eend). Deze jacht kan later in het jaar schade voorkomen en levert daarmee tóch een maatschappelijke dienst. Voorbeeld is de jacht op hazen die in de winter in boomgaarden de bast van fruitbomen eten en zo aanzienlijke schade kunnen veroorzaken. Of fazanten in de kool. Echter, er zijn ook situaties waar er van schade geen sprake is of van een verwaarloosbaar niveau, zoals hazen in een graslandgebied. Het is met de verzamelde gegevens niet mogelijk om een verdeling te maken tussen jacht op wild dat onder 'schadebestrijding' valt of onder 'jacht op wild'. Daarom rekenen we de activiteit 'jacht op wild', gezien het bovenstaande, in het geheel niet mee als maatschappelijke dienst.

In het dagelijks taalgebruik is jacht op wildsoorten en jacht in het kader van populatiebeheer en schadebestrijding beiden 'jacht'. Voor het maatschappelijk duiden van jacht is hier echter sprake van een essentieel onderscheid. In de enquête voor jagers hebben we gevraagd welke vormen van de jacht (jacht op wild, populatiebeheer en schadebestrijding) zijn beoefenen (tabel 2.1) en hoeveel tijd zij hieraan besteden (tabel 2.2).

Tabel 2.1 Percentage jagers dat aan verschillende vormen van jacht deelneemt.

Jachtvorm	% Deelnemers
Jacht op wild	97,5
Populatiebeheer	52,3
Schadebestrijding	93,5

Bijna alle jagers zijn actief met ‘jacht op wild’ en met ‘schadebestrijding’. Ongeveer de helft van de jagers doet aan ‘populatiebeheer’ (tabel 2.1) .

Tabel 2.2 Jaarlijks bestede tijd voor de verschillende vormen van jacht.

Jachtvorm	Uren deelnemende jagers	Gemiddelde alle jagers	Tijdsverdeling
Jacht op wild	61,5	60,0	11,6%
Populatiebeheer	203,6	106,5	20,6%
Schadebestrijding	375,7	351,3	67,8%

In tabel 2.2. staan de uren van jagers die de betreffende jachtvorm uitoefenen aangegeven bij ‘Uren deelnemende jagers’. Vervolgens staat bij ‘Gemiddelde alle jagers’ de tijd die een ‘gemiddelde jager’ aan deze jachtvorm besteed. Zo kunnen we met dit getal de tijdsinzet van alle jagers in Nederland berekenen. Deze aanpak is bij veel andere tabellen ook gehanteerd.

Van alle tijd die jagers in Nederland besteden aan jacht op wild, populatiebeheer en schadebestrijding besteden valt 11,6% onder jacht op wild. De overige tijd, 88,4%, wordt besteed aan het maatschappelijk relevante populatiebeheer (20,6%) en schadebestrijding (67,8%).

88,4% is een belangrijk cijfer. Het geeft namelijk aan dat 88,4% van de tijd en kosten die jagers maken voor (alle drie de vormen van) jacht kunnen worden toegerekend aan maatschappelijke diensten. Daarom gebruiken we de factor 0,884 om de tijd en kosten van maatschappelijke diensten van jagers te berekenen.

Sommige activiteiten zijn dus voor 100% maatschappelijke diensten, zoals populatiebeheer, schadebestrijding, monitoring en biotoopverbetering. Ook activiteiten en kosten die noodzakelijk zijn om deze diensten uit te voeren vallen hieronder.

Sommige activiteiten zijn maatschappelijke diensten, maar worden gerangschikt onder vrijwilligerswerk, zoals de organisatie van en deelname aan een natuurschoonmaakdag. Deze activiteiten worden dan gekapitaliseerd als vrijwilligerswerk.

Sommige activiteiten of kosten worden gemaakt voor alle drie de vormen van jacht. Daarvan kan dus 88,4% worden toegerekend aan maatschappelijke diensten. Denk bijv. aan de kosten voor een jachttuistrusting.

Sommige activiteiten tellen niet mee (0%), zoals bijv. reiskosten ten behoeve van jacht op wild.

2.2 Tijdsbesteding en gemaakte kosten

Tijdsbesteding

Uit de enquêtes blijkt welke tijdsbesteding en kosten jagers maken voor verschillende activiteiten die horen bij het uitoefenen van de jacht. Het betreft een scala aan activiteiten (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Tijd besteed aan jachtgerelateerde activiteiten per jaar (in uren).

Activiteit	% Deelnemende jagers	Tijd deelnemende jager	Tijd alle jagers
1. Preventieve maatregelen	54,7%	60	32,8
2. Ontheffingen, grondgebruikersverklaringen, etc.	64,4%	47	30,2
3. Administratie i.v.m. Faunafonds	36,9%	33	12,1
4. Valwildregeling	23,5%	55	13,0
5. Opleiding jacht-/zweethond	41,8%	288	120,6
6. Verzorging fretten en/of jachtvogels	6,7%	794	53,4
7. WBE bestuur	24,0%	49	11,9
8. Overleg/vertegenwoordiging buiten WBE bestuur	33,0%	47	15,5
9. Cursussen	35,3%	28	9,9
10. Opleiding onbezoldigde BOA	3,0%	93	2,8
11. Biotoopverbeterende maatregelen	50,9%	44	22,6
12. Natuurbescherming	48,6%	44	21,4

Hieronder geven we in het kort aan wat met de verschillende categorieën in tabel 2.3 wordt bedoeld.

1. Preventieve maatregelen: betreffen maatregelen om schade te voorkomen, bijv. het zetten van vlaggen op een akker met een schadegevoelig gewas.
2. Ontheffingen en grondgebruikersverklaringen: zijn nodig om schadebestrijding en populatiebeheer te mogen uitvoeren.
3. Administratie in verband met Faunafonds: boeren worden geholpen door jagers bij aanvragen voor tegemoetkomingen in de schade bij het Faunafonds en soms wordt de aanvraag voor hen gedaan.
4. Valwildregeling: jagers worden ingeschakeld wanneer reeën, zwijnen e.d. worden aangereden en gewond raken. Uit dierenwelzijnsoverwegingen wordt de jager gevraagd om het gewonde dier op te sporen en deze desnoods uit het lijden te verlossen. Hierbij wordt doorgaans gebruik gemaakt van een (zweet)hond die het gewonde dier kan opsporen.
5. Opleiding jacht-/zweethond: een jachthond wordt onder andere gebruikt om wild te apporteren en een zweethond om aangereden wild op te sporen.
6. Verzorging fretten/jachtvogels: in het kader van de schadebestrijding worden fretten gebruikt om konijnen die overlast veroorzaken te vangen in hun holen. Jachtvogels worden ingezet om bijv. vogels te verjagen bij vliegvelden.

7. WBE bestuur: jagers worden regelmatig gevraagd om activiteiten uit te voeren voor het WBE bestuur, zoals PR-activiteiten, voorlichting op scholen, tellingen, begeleiding van junior-jagers.
8. Overleg/vertegenwoordiging buiten WBE: jagers treden soms op als vertegenwoordiger van de WBE in overleg met andere partijen, zoals terreinbeheerders, gemeente.
9. Cursussen: dit betreft bijvoorbeeld wildhygiëne, vergroten en onderhouden van kennis over jacht en faunabeheer, arbo-veiligheid (voor landschapsonderhoud).
10. Opleiding onbezoldigd BOA: om buitengewoon opsporingsambtenaar (BOA) te worden als een vrijwillige toezichthouder in het buitengebied.
11. Biotoopverbeterende maatregelen: activiteiten voor het aanleggen en beheren van natuur, zoals faunaranden langs akkers en in overhoeken, bosjes, houtwallen, heggen, singels, poelen.
12. Natuurbescherming: maatregelen zoals weidevogelbescherming.

Maatregelen die meer dan de helft van de jagers uitvoeren zijn ontheffingen aanvragen (64%), het nemen van preventieve maatregelen (54%) en het uitvoeren van biotoopverbeterende maatregelen (50%) (tabel 2.3).

Monitoring

Vanuit KNJV worden verschillende tellingen georganiseerd. Deze worden uitgevoerd door de WBE's. De resultaten worden gebruikt door de FBE's om schadebestrijding en populatiebeheer te onderbouwen (tabel 2.4).

Tabel 2.4 Aantal tellers en jaarlijkse tijdsbesteding aan faunatellingen (in uren).

	Gemiddeld aantal tellers per telling	Tijd		
		Per teller	Alle tellers	Bestuur WBE
Wintertelling	14,3	3,3	46,9	6,7
Voorjaartelling	20,5	5,9	120,0	10,7
Zomertelling	11,1	3,6	40,2	7,0
Reewildtelling	23,8	10,7	255,4	14,0
Zwijntelling	0,3	0,3	0,09	0,2
Hertentelling	0,1	0,3	0,04	0,1

Uit tabel 2.4 blijkt dat de meeste tijd gaat zitten in de reewild- en voorjaartellingen, die landelijk worden uitgevoerd. Opvallend is het grote aantal tellers en bestede uren voor de reewildtelling. Dit is niet zo gek, omdat een reewildtelling bestaat uit een drietal telmomenten (twee avonden en een ochtend). Zwijnen en herten komen sterk lokaal voor en daarom liggen de (landelijke) gemiddelden laag.

Gemaakte kosten

In de enquête is naar reiskosten gevraagd, jaarlijks terugkomende kosten voor het uitvoeren van de jacht en kosten van duurzame gebruiksgoederen.

Tabel 2.5 Jaarlijks reiskosten van jagers.

Jachtvorm	Deelnemende jager	Alle jagers	Reiskosten deelnemende jager ¹	Reiskosten alle jagers ¹
Jacht op wild	706 km	689 km	€ 134	€ 131
Populatiebeheer	2.149 km	1.124 km	€ 408	€ 214
Schadebestrijding	2.961 km	2.768 km	€ 563	€ 526

¹ Kilometers verrekend voor € 0,19 per km

Bij de reiskosten valt het op dat het aantal km dat wordt gemaakt voor populatiebeheer en schadebestrijding een factor 3 tot 4 hoger is dan voor jacht op wild (tabel 2.5), wat in lijn is met de extra tijd die hieraan door jagers wordt besteed (tabel 2.2).

Van de jaarlijks terugkerende kosten zijn die voor de huur van het jachtveld het grootst gevolgd door het jachtvervoer (tabel 2.6).

Tabel 2.6 Jaarlijkse gemiddelde uitgaven aan jachtgerelateerde zaken.

Uitgaven	Uitgaven per jager
Huur jachtveld	€ 824
Jachtake, verzekeringen	€ 198
Jachtvervoer	€ 593
Verblijfkosten	€ 92
Kleding	€ 239
Patronen	€ 270
Hondentraining	€ 85
Hondenvoer	€ 195
Camouflage en lokmiddelen	€ 109
Hoogzit	€ 94
Fretten/Jachtvogels	€ 7
Lidmaatschappen	€ 155

De kosten voor de duurzame gebruiksgoederen worden verrekend met de gemiddelde gebruiksduur van de verschillende artikelen (tabel 2.7). Deze varieert van 5 jaar voor camouflagemiddelen tot 20 jaar voor geweer en optiek (kijker) en 50 jaar voor (houtig) plantmateriaal, wat een ‘mensenleven’ meekan.

Tabel 2.7 Jaarlijkse gemiddelde kosten in € voor duurzame gebruiksgoederen met verrekening van gebruiksduur.

	Geweer /buks	Optiek	Jacht- vervoer	Jachthond	Camouflage- middelen	Biotoop- verbetering
Gebruiksduur	20	20	15	10	5	50
Kosten per jager	€ 86,5	€ 33,9	€ 65,3	€ 30,2	€ 22,5	€ 1,8

Bestuurstaken

Zonder een bestuur kan een WBE niet functioneren. Aan algemeen bestuurswerk besteedt een gemiddeld WBE-bestuur van 5 leden bijna 140 uur per jaar (tabel 2.8).

Tabel 2.8 Jaarlijkse bestede tijd voor bestuursleden van WBE (in uren).

Funcie	% WBE's met funcie	Tijd deelnemende WBE	Tijd gemiddelde WBE
Voorzitter	100%	31,7	31,7
Secretaris	100%	39,3	39,3
Penningmeester	100%	25,2	25,2
Faunacommissaris	82%	27,3	22,2
Algemeen bestuurslid	85%	24,4	20,7

Het WBE-bestuur heeft ook taken rond schadebestrijding en populatiebeheer, zoals administratie rond schadebestrijding, rapportage aan FBE, overleg met bijv. natuurorganisaties. Ook wordt overlegd over de aanleg van percelen met alternatief voedsel, zogenaamde wildakkers, die moeten voorkomen dat wild schade aan landbouwgewassen toebrengt (tabel 2.9).

Tabel 2.9 De organisatie van en administratie rond schadebestrijding en populatiebeheer per jaar (in uren).

Activiteiten WBE	Tijd
Aanvragen en doorschuiven van afschotvergunningen en machtigingen	27,6
Rapportages FBE	22,0
Overleg buiten WBE met TBO's etc.	21,1
Aanbod alternatief voedsel (aanleg/beheer wildakkers)	8,4

Een andere taak van de WBE is te voorkomen dat reeën en andere grote zoogdieren wegen oversteken en daardoor ongelukken in het verkeer veroorzaken. Deze zogenaamde wildremmende maatregelen worden door circa een derde van de WBE's genomen (tabel 2.10).

Tabel 2.10 Wildremmende maatregelen genomen door WBE's per jaar.

	% Deelnemende WBE's	Deelnemende WBE	Gemiddelde per WBE
Uren	32%	28,1	9,0
Kosten		€ 880,8	€ 281,2

Iets minder dan een vijfde van de WBE's heeft zelf een BOA (buitengewoon opsporingsambtenaar) in dienst om een oogje te houden op het buitengebied en bijvoorbeeld stropen of dumpen van afval tegen te gaan (tabel 2.11).

Tabel 2.11 Jaarlijkse BOA-inzet door WBE's.

	% Deelnemende WBE's	Deelnemende WBE	Gemiddelde per WBE
Uren per week	19%	12,4	2,4
Loonkosten per jaar	19%	€ 1.143,4	€ 221,0
Materiaalkosten	18%	€ 254,6	€ 47,1
Kosten opleiding	18%	€ 179,6	€ 33,2

Het bestuur van de WBE organiseert vaak vrijwilligerswerk. Het betreft onder meer natuureducatie, publieksvoorlichting en natuurschoonmaakdagen. Een derde tot de helft van de WBE's nemen hieraan deel (tabel 2.12).

Tabel 2.12 Inzet van jagers en WBE per jaar voor vrijwilligersactiviteiten (in uren).

	Tijd deelnemende WBE	% Deelnemende WBE	Tijd per gemiddelde WBE
Natuureducatie	20,2	39%	7,8
Publieksvoorlichting	21,5	50%	10,8
Natuurschoonmaakdag:			
• organisatie	6,1	32%	1,9
• uitvoering ¹⁾	4,6	33%	1,0

¹⁾ 68% van de deelnemers aan een natuurschoonmaakdag is lid van een WBE

2.3

Biotoopverbeterende maatregelen

Jagers besteden een deel van hun tijd aan biotoopverbeterende maatregelen. Primair doel is de leefomstandigheden van het wild te verbeteren, wat positief doorwerkt op andere vormen van biodiversiteit.

Tijd en kosten

Een derde tot twee vijfde van de jagers is betrokken bij aanleg en beheer van natuur. Aan het beheer wordt de meeste tijd besteed, gemiddeld over alle jagers ca. 20 uur per jaar (tabel 2.13). Het meeste geld wordt uitgegeven aan plantgoed voor bosjes, hagen en houtwallen en zaaizaad voor de aanleg van randen (tabel 2.14).

Tabel 2.13 Jaarlijkse tijd besteed aan biotoopverbetering via aanleg en beheer door WBE's.

	Uren besteed deelnemende jagers	% Deelnemende jagers	Gemiddeld aantal uren alle jagers
Aanleg bomen/struiken	26,0	33%	8,6
Aanleg randen/akkers	24,0	38%	9,1
Beheer van biotopen	50,8	40%	20,4

Tabel 2.14 Jaarlijkse kosten voor aanleg van biotoopverbeterende maatregelen door WBE's.

Kostenpost	Deelnemende WBE's	% Deelnemende WBE's	Kosten gemiddelde WBE
Graafmachine	€306,4	9%	€28,3
Plant- en zaaimateriaal	€711,3	13%	€89,7
Afrasteringen	€25,0	8%	€2,1
Bemesting wildakkers ¹⁾	€90,9	9%	€8,4
Broedkorven	€17,8	8%	€1,3

¹⁾ Bemesting wildakkers betreft een maatregel die ook voor schadebestrijding en populatiebeheer dient door het aanbieden van alternatief voedsel.

Oppervlakte

Randen en wildakkers worden het meest aangelegd door jagers (tabel 2.15). Gemiddeld over alle WBE's bedraagt de aanleg van natuurlijke elementen bijna 400 m² per jaar per WBE. Wildakkers zijn bedoeld voor het gericht aanbieden van voedsel en dekking aan wild, maar ondersteunen daarmee een veel breder palet aan biodiversiteit: allerlei insecten, vogels, kleine zoogdieren en hun predatoren, vinden hier zowel 's zomers als 's winters leefruimte. Wildakkers zijn zeer verschillend en bestaan uit ingezaaide gras- en kruidenmengsels, vergelijkbaar met akkerranden.

Bosjes worden veruit het meest beheerd door jagers. Dit ligt een factor 10 hoger dan het beheer van heggen en hagen en van randen (tabel 2.16).

In totaal wordt in Nederland jaarlijks door jagers 12,6 ha nieuwe natuur aangelegd en ruim 1.000 ha wordt beheerd.

Tabel 2.15 Biotoopverbeterende maatregelen per jaar door WBE's: aanleg

	Gemiddelde deelnemende WBE's (m ²)	% Deelnemende WBE's	Gemiddeld aangelegd per WBE
Heggen, hagen, singels	900	10%	90,8
Randen	1.531	8%	128,6
Bosjes	1.038	7%	69,8
Wildakkers	1.210	8%	101,7
Poelen	138	3%	4,6
Overig	53	3%	1,8

Tabel 2.16 Biotoopverbeterende maatregelen per jaar door WBE's: beheer (in m²).

	Gemiddelde deelnemende WBE's	% Deelnemende WBE's	Gemiddeld beheer per WBE
Heggen, hagen, singels	15.336	18%	2.706
Randen	20.245	12%	2.382
Bosjes	163.634	16%	26.126
Poelen	1.526	7%	103
Overig	5.001	4%	210

2.4 Opbrengst uit wildoogst

De respondenten geven aan 67% van het vlees dat zij door jacht verkrijgen zelf te consumeren of weg te geven. Het gedeelte dat zij verkopen levert gemiddeld €153 per jaar op. Telt men daar de waarde van het weggegeven wild bij op, komt men uit op baten uit wild van €470 per jager per jaar. Voor alle jagers in Nederland is dat in totaal €1,3 mln. Ter vergelijking: Bade et al. (2010) schat de totale opbrengst van grofwild bij de detailhandel op €890.000. Dat is natuurlijk een hoger bedrag dan wat de jager ervoor heeft gekregen.

Foto: Reinoud van Gent

3

Samenvattende resultaten

Deze studie geeft een schatting van de maatschappelijke waarde van de jacht. Belangrijke maatschappelijke taken zijn schadebestrijding en populatiebeheer, het monitoren van soorten die schade kunnen veroorzaken en natuurbeheer. We zetten de cijfers hier in een wat bredere context.

De totale kosten, zowel gekapitaliseerde arbeid als directe uitgaven van jagers voor het uitoefenen van jacht bedragen €668 mln. Dit getal is berekend door alle kostenposten die in beeld zijn gebracht met de enquêtes bij elkaar op te tellen.

De waarde van de maatschappelijke diensten die jagers verrichten bedraagt jaarlijks €603 mln. De hoeveelheid arbeid uitgedrukt in FTE's bedraagt bijna 13.000 per jaar (tabel 3.1).

Inzet voor maatschappelijke diensten

Verdeeld over de drie onderscheiden categorieën (tabel 3.1) blijkt dat veruit de meeste gekapitaliseerde tijd en geld wordt besteed aan schadebestrijding en populatiebeheer (91%). Biooopverbetering (bijna 9%) en monitoring (nog geen 1%) vormen de ander maatschappelijke diensten. Wanneer wordt gekeken naar de inzet in menskracht is de verdeling vergelijkbaar.

Tabel 3.1 Totaal van gekapitaliseerde kosten van maatschappelijke diensten van jagers en bestede tijd uitgedrukt in FTE's.

	€	FTE
Populatiebeheer en schadebestrijding	548.412.129	11.363
Monitoring	3.647.119	91
Biooopverbetering, natuurbeheer, BOA	51.656.824	1.290
Totaal	603.716.072	12.744

Zijn de cijfers uit deze studie in een breder kader te plaatsen? De hieronder beschreven onderzoeken zijn niet één op één vergelijkbaar, maar op deelaspecten wel. In 1987 is de economische betekenis van de jacht in Nederland berekend (Kruyt et al., 1987). Er is gekeken naar de hoeveelheid arbeid die noodzakelijk is om de taken van jagers te vervangen door 'ambtenaren'. Dit betrof 5.000 arbeidsplaatsen met een economische waarde van omgerekend €104 mln. Uit de

huidige studie komt een vervangende arbeid van bijna 13.000 arbeidsplaatsen (FTE's) naar voren. De economische waarde van de sportvisserij bedraagt voor de binnenwateren €363 – €601 mln. per jaar en voor de zeesportvisserij €127 mln. per jaar (Smit et al., 2004). In 2004 waren er ruim 1,3 mln. sportvissers. De uitgaven per visser voor de binnenvisserij bedroeg €577 per jaar (Smit et al., 2004). De uitgaven die jagers jaarlijks maken zijn bijna €130 mln. of €4.690 per jager. Deze vergelijking laat zien dat een individuele jager jaarlijks een groter bedrag uitgeeft dan een sportvisser.

Biotoopverbetering

Jaarlijks wordt er door jagers, gecoördineerd door de WBE's, voor 12 ha nieuwe natuur aangelegd en wordt 1.000 ha natuur onderhouden. Daarmee is de inzet van bijna 1.300 FTE gemoeid (Tabel 3.2). Uit een enquête van SBNL in 2010 onder WBE's worden veel grotere oppervlaktes aangegeven (SBNL, 2010). Deze oppervlaktes zijn op twee manieren gevraagd en de uitkomsten verschillen. Er wordt ca. 1.600 – 4.000 ha aan houtsingels, kruidenranden en percelen met kruidenmengsels (wildakkers) beheerd en ruim 80 - 400 km aan bermen en oevers. Aanleg van houtige beplantingen was 220 – 334 ha en 24 – 340 poelen werden aangelegd. Dit zijn gerealiseerde oppervlaktes die niet in één jaar maar over meerdere jaren worden aangelegd en beheerd. De uit de enquêtes van deze studie berekende oppervlaktes van aanleg en beheer lijken hiermee te zijn onderschat.

Ter vergelijking: Landschapsbeheer Nederland had in 2012 66.000 vrijwilligers die gezamenlijk voor ca. 800 FTE's werkzaamheden verrichten aan vrijwillig landschapsbeheer. De vervangende waarde daarvan is ca. €30 mln. De door LBN beheerde oppervlakte natuur bedroeg 2.400 ha en er werd 48 km aan houtsingels, randen en oevers beheerd (website Landschapsbeheer). In 2012 beheerde Natuurmonumenten 104.000 ha en Staatsbosbeheer 264.000 ha natuur. De bijdrage die jagers leveren aan aanleg en beheer van natuur is vergelijkbaar met de inzet van Landschapsbeheer. Vergeleken met andere grote terreinbeherende organisaties is de oppervlakte beheerde natuur, begrijpelijkerwijs, beperkt.

Voorkomen schade

Schadebestrijding helpt op verschillende manieren om de schade terug te dringen. Allereerst is er de verjaging van soorten die schade veroorzaken. Wanneer bijvoorbeeld ganzen van kwetsbare wintertarwe naar grasland worden verjaagd, zal de totale schade lager zijn. Wanneer bovendien bij verjaging ondersteunend afschot wordt gebruikt, wordt op die manier de populatie verkleind. In het kader van de jacht voor schadebestrijding en populatiebeheer worden er jaarlijks grote aantallen dieren geschoten. Het vergt een zeer uitgebreid (populatiodynamisch) onderzoek om de kosten (schade aan landbouwgewassen) die worden voorkomen door populatiebeheer en schadebestrijding volledig in beeld te brengen. Te meer omdat het een breed scala van zoogdieren en tientallen vogelsoorten betreft. In deze studie zijn deze kosten niet in beeld gebracht. Het is wel duidelijk dat het hier om aanzienlijke bedragen gaat. Het is gebleken dat de totale kosten van landbouwschade bij het huidige beleid ca. €96 mln. bedragen (Guldmond et al., 2013). Zonder populatiebeheer zouden populaties van schadeveroorzakende soorten, bijvoorbeeld ganzen, tot zeer grote aantallen kunnen toenemen. Met als gevolg nog grotere maatschappelijke schadeposten.

Tot slot

Tabel 3.2 laat in detail zien hoeveel tijd en geld jagers in verschillende activiteiten investeren, waarbij wordt aangegeven of deze activiteit voor 0%, 88,4% of 100% als maatschappelijke dienst geteld wordt.

Landschapsbeheer (foto CLM)

Tabel 3.2 Jaarlijkse kostenposten van jagers voor jachtactiviteiten en berekening maatschappelijke diensten.

inzet tijd/jaar jagers	jachtactiviteit	gemiddeld aantal uur per jaar	percentage maatschappelijke dienst	kosten gem. per jager	kosten alle jagers	
	jacht op wild	60,0	0%	-	-	
	populatiebeheer	106,5	100%	2.428	66.718.177	
	schadebestrijding	351,3	100%	8.009	220.059.094	
	preventieve maatregelen	32,8	100%	747	20.524.244	
	valwildregeling	13,0	100%	297	8.165.698	
	ontheffingen, grondgebruikersverklaringen, etc.	30,2	100%	689	18.923.379	
	administratie i.v.m. Faunafonds	12,1	100%	277	7.609.555	
	overleg met derden	15,5	88,4%	312	8.572.928	
	cursussen	9,9	88,4%	201	5.510.110	
	opleiding jacht/zweethond	120,6	88,4%	2.430	66.764.985	
	verzorging fretten/jachtvogels	53,4	88,4%	1.077	29.593.582	
	opleiding onbezoldigde BOA	2,8	100%	63	1.739.901	
	biotoopverbeterende maatregelen	22,6	100%	515	14.147.585	
	natuurbescherming (nestbescherming e.d.)	21,4	100%	488	13.406.061	
	TOTAAL KOSTEN TIJD ACTIVITEITEN	852,0		17.532	481.735.297	
kosten/jaar jagers	jachtactiviteit	kosten per jaar	percentage maatschappelijke dienst	kosten alle jagers		
	jacht op wild, reiskosten	131	0%	-		
	populatiebeheer, reiskosten	214	100%	5.868.276		
	schadebestrijding, reiskosten	526	100%	14.453.486		
	jachtakte en verzekering, verminderd met bijdrage Faunafonds	153	88,4%	3.726.067		
	bijdrage Faunafonds, uit jachtakte	45	100%	1.236.510		
	camouflagen en lokmiddelen	109	100%	3.002.192		
	hoogzit	94	100%	2.582.797		
	jachtvervoer	593	88,4%	14.414.667		
	kleding	239	88,4%	5.804.186		
	patronen	270	88,4%	6.563.537		
	hondentraining	85	88,4%	2.063.993		
	hondenvoer	195	88,4%	4.746.616		
	fretten en/of jachtvogels	7	88,4%	159.934		
	huur jachtveld	824	88,4%	20.026.445		
	verblijfkosten	92	88,4%	2.246.389		
	TOTAAL KOSTEN ACTIVITEITEN	3.579			86.895.096	
duurzame gebruiksgoederen	kosten per jaar	percentage maatschappelijke dienst	kosten alle jagers			
	geweer/buks	86,5	88,4%	2.100.562		
	optiek	33,9	88,4%	823.448		
	camouflagemiddelen	22,5	100%	617.062		
	jachtvervoer	65,3	88,4%	1.585.300		
	jachthond	30,2	88,4%	732.381		
	biotoopverbetering	1,8	100%	48.979		
	TOTAAL KOSTEN DUURZAME GEBRUIKSGOEDEREN	240,0			5.907.731	
Monitoring door jagers	uren per jaar	percentage maatschappelijke dienst	kosten alle jagers			
	wintertelling	0,5	100%	12	341.352	
	voorjaartelling	1,4	100%	32	872.939	
	zomertelling	0,5	100%	11	292.169	
	reewildtelling	3,0	100%	68	1.857.810	
	zrijntelling	0,0	100%	0	688	
	hertentelling	0,0	100%	0	281	
	TOTAAL KOSTEN TIJD MONITORING	5,37		110	3.365.239	
Biotoopverbetering door jagers	uren per jaar	percentage maatschappelijke dienst	kosten alle jagers			
	aanleg bomen/struiken	8,6	100%	195	5.365.793	
	aanleg randen/akkers	9,1	100%	208	5.718.599	
	onderhoud van biotopen	20,4	100%	465	12.770.370	
	TOTAAL KOSTEN TIJD BIOTOOPVERBETERING	38,1		868	23.854.762	
vrijwilligerswerk	natuurschoonmaakdag jagers	0,29	100%	1,3	35.500	35.500
TOTAAL KOSTEN JAGERS/JAAR MAATSCHAPPELIJK DIENSTEN					601.793.626	

Vervolg Tabel 3.2 Jaarlijkse kostenposten WBE's en oppervlakte aangelegde en beheerde natuur.

ACTIVITEITEN		gemiddeld aantal				
WBE BESTUUR		uren per jaar	factor	kosten per WBE	totaal alle WBE's	
	bestuurswerk	139,2	88,4%	2.806	895.026	895.026
activiteiten						
bestuur voor						
monitoring	monitoring					
	wintertelling	6,7	100%	152	48.488	
	voorjaarstelling	10,7	100%	245	78.078	
	zomertelling	7,0	100%	160	51.143	
	reewildtelling	14,0	100%	320	102.102	
	zwijntelling	0,18	100%	4	1.317	
	hertentelling	0,10	100%	2	752	
	MONITORING WBE BESTUUR					281.880
organisatie/ administratie schadepreventie en populatiebeheer	schadebestrijding/populatiebeheer					
	aanvragen en doorschuiven van afschotvergunningen en machtigingen	27,6	100%	628	200.389	
	rapportages FBE	22,0	100%	501	159.762	
	overleg buiten WBE met TBO's etc	21,1	88,4%	425	135.674	
	aanbod alternatief voedsel	8,4	100%		2.681	
	ORGANISATIE BESTUUR					
	SCHADEBESTRIJDING/ POPULATIEBEHEER					498.505
WBE	wildremmende maatregelen; uren	8,96	100%	204	65.153	
	wildremmende maatregelen; kosten		100%	56,3	17.944	
	WILDREMMENDE MAATREGELEN					83.098
BOA (toezicht en controle)	loon		100%	221,0	70.499	
	materiaal		100%	47,1	15.012	
	opleiding		100%	33,2	10.589	
	KOSTEN BOA'S					96.099
vrijwilligerswerk						
WBE bestuur	natuureducatie	7,79	100%	35	11.182	
	publieksvoorlichting	10,84	100%	49	15.561	
	natuurschoonmaakdag; organisatie	1,94	100%	9	2.787	
	VRIJWILLIGERSWERK BESTUUR					29.530
kosten voor biotoop- verbetering				kosten per	totaal kosten alle	
kosten voor aanleg				WBE	WBE's	
	graafmachine		100%	28,3	9.034	
	plant/zaaimateriaal		100%	89,7	28.603	
	afrasteringen		100%	2,1	670	
	broedkorven		0%	1,3	-	
	KOSTEN BIOTOOPVERBETERING					38.307
	TOTAAL KOSTEN WBE'S/JAAR MAATSCHAPPELIJKE DIENSTEN					1.922.446
	TOTAAL KOSTEN JAGERS+WBE'S /JAAR MAATSCHAPPELIJKE DIENSTEN					603.716.072
omvang biotoop- verbetering in hectares		gemiddeld per jaar aangelegd per WBE in m2		totaal per jaar aangelegd in ha		
aanleg	heggen, hagen, singels	90,8	100%	2,90		
	randen	128,6	100%	4,10		
	bosjes	69,8	100%	2,23		
	poelen	4,6	100%	0,15		
	overig	1,8	100%	0,06		
	OPPERVLAKTE AANLEG/JAAR BIOTOOP					9,4 ha
onderhoud	heggen, hagen, singels	2.706	100%	86,33		
	randen	2.382	100%	75,98		
	bosjes	26.126	100%	833,44		
	poelen	103	100%	3,27		
	overig	210	100%	6,70		
	OPPERVLAKTE BEHEER/JAAR BIOTOOP					1.006 ha

4

Aanpak

Hieronder beschrijven we de aanpak van het onderzoek.

4.1 Vorbereiding en expertgroep

Het onderzoek is begeleid door een expertgroep waarin jagers, ecologen, een schade-expert, een statisticus en econoom zitting hadden. Daarmee zijn belangrijke kennisvelden bij het onderzoek betrokken. De taken van de expertgroep waren:

- Advies over de afbakening van het onderzoek;
- Advies over een definitieve vragenlijst van de enquête;
- Commentaar leveren op de conceptrapportage.

In de expertgroep waren vertegenwoordigd: KNJV, individuele jagers, Faunafonds en CBS¹.

Basis van het onderzoek is een enquête verstuurd naar jagers en een enquête voor WBE besturen. De vragenlijsten zijn opgesteld onder begeleiding van de expertgroep. De enquêtes zijn uitgetest door een jager en een WBE bestuurslid en de vragen zijn waar nodig daarna aangepast.

Daarnaast is op basis van onderzoek een schatting gemaakt van schade die is voorkomen door schadebestrijding en populatiebeheer.

4.2 Gegevensverzameling via enquêtes

Om inzicht te krijgen in de activiteiten van de jagers hebben we twee enquêtes opgesteld. Een voor individuele jagers en een voor het bestuur van wildbeheereenheden, de WBE's. Deze internetenquêtes zijn via SurveyMonkey opgezet. Daarbij kunnen respondenten kiezen uit meerkeuzevragen en moeten tijdsbesteding en kosten via aantalscategorieën worden ingevuld. Beide enquêtes zijn verstuurd via het secretariaat van KNJV met een begeleidende brief met het verzoek

---

¹ We danken de leden van de expertgroep voor hun meedenken en inzet: R. Enzerink, A. Meijering, C. Vergeer, W. van der Es, opgevolgd door A. de Boer, alle van de KNJV; F. Koot en M. Schulte, individuele jagers, beide lid van het bestuur van een wildbeheereenheid (WBE); K. Maasbach, schadespecialist werkzaam bij het Faunafonds; en C. Graveland, statisticus en econoom bij het CBS. Erik van Well (CLM) heeft op verschillende momenten bijdragen geleverd aan het project.

tot deelname. De jagersenquête is naar de leden van KNJV gestuurd en de WBE enquête naar alle WBE's.

Belangrijke vragen in de enquêtes zijn:

1. Hoeveel tijd (wordt gekapitaliseerd) besteed de jager aan:
  - beheer- en schadebestrijding
    - bestrijding landbouwschade
    - beheer grote hoefdieren (m.n. ree, edelhert, damhert, wild zwijn)
  - jacht
  - inzet van preventieve maatregelen/schadepreventie
  - administratie van toestemmingen (onthefingen, aanwijzingen, grondgebruikersverklaringen en jachthuurcontracten)
  - afschotrapportage
  - monitoring via wintertelling, voorjaarstelling, zomertelling e.d.
  - valwildregeling
  - opleiding jachthond / zweethond
  - biotoopverbeterende maatregelen
  - inzet voor natuurbeheer (bijv. bescherming van weidevogels, voorkomen van maaislachtoffers, nestkasten)
  - BOA werkzaamheden
  - voorlichting
  - werk binnen/voor het WBE-bestuur
2. Wat zijn de uitgaven van de jager, uitgesplitst naar:
  - beheer- en schadebestrijding
  - jacht
  - monitoring
  - biotoopverbetering
  - kosten voor het uitvoeren van activiteiten zoals reiskosten, kleding, jachthuur, patronen, hondenvoer

De vragenlijsten zijn op te vragen bij KNJV of te downloaden via de website van KNJV of CLM.

4.3 Respons op jagersenquête

Op 18 november 2013 is de enquête voor de jagers verstuurd naar alle KNJV leden. Daarbij zijn 15.705 mails verstuurd. Voor het uitwerken van de resultaten zijn alleen volledig ingevulde enquêtes gebruikt.

Deze enquête is op 18 november 2013 rond 19:00 verspreid buiten de KNJV-leden via Twitter door PvdD en Faunabescherming, met als doel om de resultaten van de enquête te beïnvloeden. Om dit tegen te gaan is de volgende dag, 19 november 2013 rond 9:00, een controlevraag toegevoegd om onderscheid te kunnen maken tussen de echte jagers en diegenen die de enquête willen beïnvloeden. De vraag is: wat is uw KNJV-lidmaatschapsnummer?

Er zijn nu drie groepen respondenten te onderscheiden. De eerste groep heeft de enquête ingevuld vóór externe verspreiding via Twitter. Het is te verwachten dat deze groep bestaat uit enkel KNJV-

leden. Deze groep kan zonder voorbehoud worden meegenomen in de verwerking van de resultaten.

Een tweede groep respondenten heeft de enquête ingevuld na externe verspreiding, maandagavond 18 november 2013 rond 19:00 en vóór het instellen van de controlevraag, de volgende ochtend rond 9:00. De volledig ingevulde enquêtes uit deze groep zijn nader bekeken. Er zijn acht respondenten aangewezen als verdacht en niet meegenomen in de verwerking. Voorbeelden voor redenen van uitsluiting zijn reacties op de open vraag welke andere wildsoorten men bejaagt. Hier zijn genoemd, mens, jagers, vrouwen. Deze reacties laten zien dat dit geen serieuze enquêtes zijn en vallen daarom af. Als extra check zijn de respondenten doorgelicht die kort voor de externe verspreiding, ongeveer tussen 18:00 en 19:00 de enquête hebben ingevuld. Dit heeft twee reacties opgeleverd die als verdacht aangemerkt zijn en zodoende niet in de verwerking zijn meegenomen.

Een derde groep respondenten heeft de enquête ingevuld ná de toevoeging van de controlevraag. Het KNJV lidmaatschapsnummer is gekoppeld aan de postcode die is opgegeven. Als eerste controle is gekeken of het een bestaand lidmaatschapsnummer betreft. De tweede controle betrof de combinatie lidmaatschapsnummer - postcode. Als deze combinatie niet overeen komt met de ledenadministratie van de KNJV zijn de reacties niet meegenomen in de verwerking. Hierdoor zijn 91 respondenten afgevallen.

In totaal zijn 2.244 enquêtes voor verwerking gebruikt wat een respons is van 14,3%.

4.4 Respons op WBE enquête

De besturen van alle 319 WBE's in Nederland hebben de enquête ontvangen. De enquête is door 126 respondenten afgerond. De instructie hield in dat één persoon per WBE deze enquête zou invullen. Van zeven WBE's zijn echter twee volledige enquêtes beschikbaar. Door middel van random toewijzing is er telkens één verwijderd. In totaal zijn er dus van 119 WBE's resultaten verwerkt wat een respons is van 37,5%.

4.5 Verwerking gegevens

Correcties op vragen

Op de vraag hoeveel maanden er op wild wordt gejaagd werd soms 12 maanden opgegeven. De maximale periode dat er gedurende een jaar op wild mag worden gejaagd is echter 5,5 maanden (zie tabel 4.1 voor wildsoorten en jachtperiodes). Alle reacties vanaf 6 maanden jacht zijn gecorrigeerd naar de maximale duur van 5,5 maanden. Dit misverstand kan zijn ontstaan, omdat in het kader van schadebestrijding deze soorten wel het hele jaar gereguleerd mogen worden.

Tabel 4.1 Jachtperiodes (bron: knjv.nl)

Haas	15 okt - 31 dec
Houtduif	15 okt - 31 jan
Konijn	15 aug - 31 jan
Fazant	15 okt - 31 jan (hen tot 31 dec)
Wilde eend	15 aug - 31 jan

Ook tijdens jachtsessies kan schadebestrijding plaatsvinden. De deelnemers is gevraagd om aan te geven op welk percentage van de jachtdagen ook schadebestrijding plaats vindt. Dit percentage is afgetrokken van de tijdsbesteding aan jacht op wild en in gelijke delen verdeeld over de tijdsbesteding aan jacht op wild en aan schadebestrijding. Gemiddeld wordt op 41% van de jachtdagen ook aan schadebestrijding gedaan.

Gecorrigeerd gemiddelde

Bij sommige vragen werden hoge, soms onrealistische waarden opgegeven. Mogelijk gebeurt dit omdat deelnemers de vraag niet goed hebben gelezen of geïnterpreteerd. Om ervoor te zorgen dat deze uitschieters geen invloed hebben op de te berekenen gemiddelden, hebben we ervoor gekozen om de gemiddelden te corrigeren. Een statistisch hulpmiddel om daar iets aan te doen is werken met een gecorrigeerd gemiddelde.

Als de resultaten van de vraag normaal verdeeld zouden zijn dan valt 67% van alle antwoorden tussen -1 en +1 standaardafwijking van het gemiddelde. Plus of min drie standaardafwijkingen vanaf het gemiddelde omvatten 99,7% van alle antwoorden. Bij de verwerking van de resultaten kiezen we ervoor om per antwoord alle resultaten mee te nemen die binnen ± 3 standaardafwijkingen van het oorspronkelijke gemiddelde liggen. Na uitsluiting van de data buiten ± 3 standaardafwijking zijn de (gecorrigeerde) gemiddelden berekend.

4.6 Kapitaliseren tijdsinzet

Om de tijd die jagers besteden aan maatschappelijke diensten te kapitaliseren, gaan we uit van wat vervangende arbeid zou kosten. Voor werkzaamheden van jagers gaan we uit van het cao-loon voor de land- en bosbouw en visserij. Inclusief sociale lasten is dat voor 2012 een uurloon van €22,80. Het aantal uren dat per jaar gewerkt wordt bedraagt 1.759; dit komt overeen met één FTE, waarmee we de geleverde arbeid ook kunnen uitdrukken in arbeidsplaatsen (Statline, Arbeidsberekeningen, 25 juni 2013).

Voor sommige werkzaamheden die kunnen worden bestempeld als vrijwilligerswerk gaan we uit van een vrijwilligersloon van €4,50/uur (Belastingdienst). Dit wanneer bijv. opruimacties worden georganiseerd met andere vrijwilligers.

Bij enkele vragen is naar dagdelen gevraagd. In de verdere verwerking is gerekend dat een dagdeel 4 uur bedraagt.

Het aantal jagers in Nederland bedraagt ruim 28.000 (gegevens KNJV, Wikipedia). Preciezer is het aantal jachtaktehouders. In 2012 waren dit er 27.478 (Bron: Politie, Landelijk functioneel beheer, Dienst Informatiemanagement PSH-VM). Bij de berekeningen gaan we uit van dit aantal jachtactehouders. Er wordt gerekend met 319 WBE's.

Grauwe ganzen (foto Theo van Lent)

Bronnen

Bade, T., R. Enzerink, B. van Middeldorp & G. Smit, 2010. Wild van de economie – Over baten van bronst, burlen en andere beestachtige belevenissen. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Faunafonds, 2013. Jaarverslag Faunafonds 2012.

Guldmond J.A., H.J. den Hollander, E.A.P. van Well & D.D.J. Keuper, 2013. Kosten en baten voor de landbouw van schadesoorten. CLM rapport 813-2013

JAGEN, 2007. Het economische gewicht van de jacht – wat de statistiek ons niet leert. JAGEN aug-sept 2007

Kruyt, C. A.D. Li, A.J. Oskam & L.H.G. Slangen, 1987. De economische betekenis van de jacht in Nederland. Wageningse economische studies 4.

Landschapsbeheer website:

<http://www.landschapsbeheer.nl/nieuws/nieuwsberichten/artikel/aantal-vrijwilligers-bij-landschapsbeheer-nederland-stijgt-naar-66-000/381>

Lanters R., A. Krufft & C. Hoorn, 2013. Motieven voor schadebestrijding, een onderzoek naar de motivatie van jagers en grondgebruikers voor beheer en schadebestrijding. Wing rapport 1302

Motivaction, 2012. Houding ten aanzien van de jacht op en het eten van wild 2011 - herhalingsonderzoek onder het Nederlandse publiek -

Natuurmonumenten. Jaarverslag 2012.

Pinet, J-M., 1995. The hunter in Europe. FACE

SBNL, 2010. WBE's en biotoopverbetering in het licht van Countdown 2010 - Een onderzoek naar de activiteiten van de wildbeheereenheden in Nederland, op het gebied van biotoopverbetering.

Smit, M., B. de Vos & J.W.de Wilde, 2004. De economische betekenis van de sportvisserij in Nederland. LEI Rapport 2.04.05

Staatsbosbeheer:

<http://www.staatsbosbeheer.nl/Over%20Staatsbosbeheer/Feiten%20en%20cijfers.aspx>

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700
F 0345 470 799

www.clm.nl